

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

ПОГОДЖЕНО
Протокол №1 від «01» вересня 2020 р.
Завідувач кафедри

СИЛАБУС
навчального курсу
**«АКТУАЛЬНІ НАУКОВІ ТА СУСПІЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ»**

Галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність – 014 Середня освіта (Історія)

Освітній ступінь – магістр

Форма навчання – денна

Форма підсумкового контролю – залік

Викладач:

Лисенко Олександр Євгенович, доктор історичних наук,
професор кафедри історії
ukr2ww@ukr.net, тел.:0983555154

Кредити та кількість годин:

24 лекційних, залік

Статус дисципліни:

обов'язкова

Мова навчання:

Українська

Форма навчання:

очна (денна)

Стислий опис теми

Проблематика Другої світової війни залишається полем гострих наукових, суспільних та ідеологічних дискусій, що часто використовується політтехнологами для маніпулювання колективною свідомістю з метою мобілізації електорату. Ця обставина ставить перед освітянами та науковцями низку завдань, пов'язаних з продукуванням та популяризацією фундаментального знання, історичної освіти не лише у фаховому, а й ширшому, громадському сенсі. Водночас до істориків висуваються нові вимоги, що охоплюють коло компетенцій, які не лише забезпечують кваліфіковане виконання професійних функцій, а й перетворюють їх на акторів суспільно-політичного життя й ідеологічних баталій, формування суспільної думки і засад державної політики пам'яті.

З огляду на це запропонований навчальний курс покликаний у концентрованому вигляді репрезентувати провідні тенденції світового та вітчизняного історієписання в цій тематичній ніші, основні маркери наукового дискурсу, джерельну базу, методологічні та концептуальні підходи до інтерпретації складних, часом суперечливих, проблем. Крім того, важливо з'ясувати, яким чином суспільно-політичні чинники впливають на визначальні вектори наукових досліджень, стимулюють або гальмують науковий пошук. Нарешті, важливо показати, у який спосіб артикуляція історичного знання у суспільний простір змінює державу і соціум, оптимізує державотворчі зусилля і стає чинником національної безпеки.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета навчального курсу полягає у засвоєнні певної сукупності історичної та історіографічної інформації, що дає змогу кваліфіковано трактувати широкий спектр питань, пов'язаних з Другою світовою війною, фахово популяризувати історичне знання у середовищі різних категорій суспільства.

Передреквізити курсу

Оволодіння матеріалом цього навчального курсу базується на знаннях, отриманих під час вивчення предметів гуманітарного циклу : історії, філософії, політології та інших.

Постреквізити курсу

Одержані під час освоєння матеріалу цього навчального курсу знання, уміння і навички сприяють формуванню у студентів аналітичного і понятійного апарату, придатного для оперування емпіричними масивами гуманітарного змісту у його найширшому спектрі, а також у практичній професійній та публічній діяльності.

Завдання / компетентності курсу

За результатами навчального процесу студенти зможуть:

- Оволодіти аналітичними процедурами та інтерпретаційними прийомами, засобами широких екстраполяцій історичного матеріалу на сучасний науковий і суспільний простір;
- Засвоїти новітній науковий тезаурус, що функціонує у світовому історичному наративі;
- Характеризувати визначальні тенденції наукового та суспільного дискурсу історії Другої світової війни;
- Розвинути навички полеміки довкола вузлових проблем цього періоду вітчизняної та світової історії;
- Закріпити вміння логічно структурувати усний та письмовий текст, точно і стисло викладати власні міркування;
- Продемонструвати засвоєні знання і власне бачення і трактування складних історичних явищ і подій;
- Розвинути навички самостійного пошуку інформації з різних каналів, її відсепарування, систематизації, критичного осмислення та оперування нею з

метою виконання певних інтелектуальних операцій (підготовки виступу, реферування текстів, написання стислих есе тощо).

Організація навчання

Тематичний план

Тема 1. Друга світова війна у науковому та суспільному дискурсі (4 год.)

1. Світові стандарти історієписання Другої світової війни.(2 год.)
2. Основні тенденції сучасного вітчизняного наративу. (2 год.)

Тема 2. Проблеми методології історичних студій Другої світової війни.(4 год.)

1. Джерельні комплекси: проблеми виявлення та опрацювання.(2 год.)
2. Методи і прийоми фундаментальних досліджень, понятійний апарат (2 год.)

Тема 3. Ідеологічний та політичний виміри війни (4 год.)

1. Ідеологічне підґрунтя війни (2 год.)
2. Політичні передумови та складові воєнної катастрофи. «Українське питання» (2 год.)

Тема 4. Бойові дії під час Другої світової війни (4 год.)

1. Європейський театр війни (2 год.)
2. Перебіг подій на німецько-радянському фронті (2 год.)

Тема 5. Український самостійницький рух наприкінці 30-х -- у 40-і роки (4 год.)

1. Ідеологічні та політичні орієнтири ОУН (2год.)
2. Засоби боротьби за відродження української суверенної державності (2 год.)

Тема 6. Радянський рух Опору (4 год.).

1. Діяльність партизанських формувань (2 год.)
2. Підпільні антифашистські організації (2 год.)

Тема 7. Німецький, румунський та угорський окупаційні режими (4 год.)

1. Соціально-економічна політика займанців (2 год.)
2. Терор, геноцид, Голокост на теренах України (2 год.)

Тема 8. Наслідки війни та окупації для України (4год.)

1. Прямі та демографічні втрати України у війні (2 год.)
2. Матеріальні збитки України. Відбудовна епопея (2 год.)

Тема 9. Підсумки Другої світової війни (4 год.)

1. Міжнародні конференції та зустрічі лідерів «Великої трійки» як інструмент конструювання повоєнного світового устрою (2 год.)
2. Українське суспільство у середині 40-х років (2 год.)

Тема 10. Пам'яттєвий вимір Другої світової війни (4 год.)

1. Комеморативна державна політика (2 год.)
2. Індивідуальна та групова пам'ять про війну (2 год.)

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацювати одну з запропонованих викладачем публікацій та виголосити стисле усне резюме.
2. Презентувати запропонований документ, пов'язаний з Другою світовою війною, та прокоментувати його.
3. Скласти словник сучасних наукових термінів та ідеологем і міфологем за темою навчального курсу.
4. Підготувати реферат на запропоновану викладачем тему з вузлових аспектів навчального курсу.

Порядок оцінювання

№	Назва теми	Всього балів	Лекції	Реферат	Самостійна робота
1.	Друга світова війна у науковому та суспільному дискурсі	1	2	5	3
2.	Проблеми методологічних студій Другої світової війни*	*	*	*	*
3.	Ідеологічний та політичний виміри війни				
4.	Бойові дії під час Другої світової війни				
5.	Український самостійницький рух наприкінці 30-х – у середині 40-х років				
6.	Радянський рух Опору				
7.	Німецький, румунський та угорський окупаційний режими				
8.	Наслідки війни та окупації для України				
9.	Підсумки Другої світової війни				

10.	Пам'яттєвий вимір Другої світової війни				
Разом за курс		100	*	*	*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 1941 год: Страна в огне. Историко-документальное издание. В 2 кн. Кн. 2.: Документы и материалы / Ред. кол.: А.А. Коваленя, В.А. Смолий, А.О. Чубарьян. РАН. Институт всеобщей истории; НАН Украины. Институт истории Украины; НАН Беларуси. Институт истории. Москва: ОЛМА Медиа Групп, 2011. 720 с.
2. 1941 год: В 2 кн. / Сост. Л.Е. Решин и др.; Под ред. В.П. Наумова; Вступ. ст. акад. А.Н. Яковлева. Москва: Междунар. фонд «Демократия», 1998. 832 с., 752 с.
3. Баран В.К., Токарський В.В. Україна: Західні землі: 1939–1941 рр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 446 с.
4. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні: (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2 кн. Кн. 2. Київ: «Либідь»–«Військо України», 1994. 686 с.
5. Буковинці в трагічні роки Другої світової війни: статті, спогади та документи / Автори-упорядники П.П. Брицький, Г.М. Скорейко, О.А. Суровцев, І.П. Фостій. Чернівці: Технодрук, 2013. 208 с.
6. Верига В. За Рідний край, за нарід свій, або Хто такі дивізійники? Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. 288 с.
7. Военнопленные в СССР. 1939–1956. Документы и материалы / Сост. М.М. Загорулько, С.Г. Сидоров, Т.В. Царевская; под ред. М.М. Загорулько. Москва: Логос, 2000. 1120 с.: ил.
8. Вронська Т.В. Упокорення страхом: сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади (1917-1953 рр.). Київ: Темпора, 2013. 624 с.: іл.
9. Глебов В. Война без правил. Преданный резидент. Москва: Яуза: Эксмо, 2005. 284 с.

10. Гриневич В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. Київ; Дніпропетровськ: Ліра, 2012. 506 с.
11. Гриф секретности снят: Потери Вооруженных Сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах: Статистическое исследование / В.М. Андроников, П.Д. Буриков, В.В. Гуркин и др.; под общ. ред. Г.Ф. Кривошеева. М.: Воениздат, 1993. 415 с.
12. Дашичев В.И. Банкротство стратегии германского фашизма. Исторические очерки. Документы и материалы: В двух томах. Том 2. Агрессия против СССР. Падение «Третьей империи» 1941–1945 гг. Москва: Наука, 1973. 664 с.
13. Долматовский Е.А. Зеленая брама: документальная легенда об одном из первых сражений Великой Отечественной войны. Москва: Политиздат, 1989. 320 с.
14. Захаров М.В. Накануне великих испытаний. Москва: Воениздат, 1969. 256 с.
15. Зимняя война 1939–1940 гг. Исследования, документы, комментарии. К 70-летию советско-финляндской войны / Авт.-сост. В.С. Христофоров, А.Н. Сахаров, Т. Вихавайнен, Ю.Л. Дьяков и др.; отв. редакторы А.Н. Сахаров, В.С. Христофоров, Т. Вихавайнен. Москва: ИКЦ «Академкнига», 2009. 816 с.: ил.
16. Иринархов Р.С. Киевский особый... Минск: Харвест, 2006. 624 с.
17. Исаев А.В. Котлы 41-го. История ВОВ, которую мы не знали. Москва: Яуза, Эксмо, 2005. 400 с.
18. Історія Національної академії наук України (1941–1945): Частина 1. Документи і матеріали / Редкол.: О.С. Онищенко (відп. ред.) та ін. Київ: НБУВ, 2007. 808 с.
19. Капась І.А. Радянський рух Опору в Україні: організація, легітимація, меморіалізація (1941–1953 рр.) / Наук. ред. Т.В. Вронська. НАН України, Інститут історії України; Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г.С. Пшеничного. Київ: К.І.С, 2016. 20 с.
20. Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії. У двох томах. Том I / Упоряд.: О.Д. Довганич, О.М. Корсун, О.М. Пагіря;

- передмова М.А. Попович. Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. 753 с.
21. Київ у дні нацистської навали. За документами радянських спецслужб. До 60-річчя визволення України від гітлерівських загарбників. Науково-документальне видання / Упоряд.: Т.В. Вронська, А.В. Кентій, С.А. Кокін та ін.; Національна академія наук України. Інститут історії України, Київська міська державна адміністрація, Державний архів Служби безпеки України. Київ–Львів, 2003. 528 с.; іл.
22. Кіровоградщина і кіровоградці в роки Другої світової війни: спогади, документи і матеріали / Гол. Ред. О.М. Барно; М.В. Михайлюк (упор.), О.А. Трибуцька (упор.) / Кіровоградський інститут розвитку людини ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», Державний архів Кіровоградської області. Кіровоград: ТОВ «КОД», 2010. 506 с., фотоіл.
23. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / За заг. ред. В. Смолія НАН України. Інститут історії України. Київ: Альтернатива, 1999. 336 с.
24. Литвиненко В., Огороднік В. Відділи військової цензури та політичного контролю НКВД–НКГБ СРСР у Червоній армії та Військово-морському флоті (кін. 1930-х – березень 1946 рр. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науковий і документальний журнал. № 1 (42) 2014 / Ред.: О. Рубльов, С. Кокін. Київ-Харків: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2014. С. 96–343.
25. Маляров В.Н. Строительный фронт в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. Создание стратегических рубежей и плацдармов для обеспечения оборонительных операций вооруженных сил в годы войны 1941–1945 гг. СПб.: ВИТУ, 2000. 348 с.
26. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни: 1941–1944 (до 60-річчя визволення області від німецько-румунських окупантів) / Ред. О.М. Гаркуша. Керівник авт. колект. М.М. Шитюк. Миколаїв: КВІТ, 2004. 504 с.
27. Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині. 1941–1944. Документи і матеріали / Упор.: М.П. Варинчук, О.Я. Слободян та ін.; відп. ред. О.М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. 575 с.

28. Не підлягає забуттю: нацистський окупаційний режим на Черкащині (1941–1944): збірник наукових статей, документів, матеріалів та спогадів / Керівник проекту О.А. Воронкіна, упорядники: В.М. Мельниченко, Т.А. Клименко, Г.М. Голиш. Черкаси: Вертикаль, 2013. 366 с., ілюстр.
29. Оглашению подлежит: СССР–Германия. 1939: Документы и материалы о советско-германских отношениях в апреле–сентябре 1939 г. / Сост. Ю. Фельштинский. Москва: «Телекс», 1983. 128 с.
30. Оглашению подлежит: СССР–Германия. 1939–1941: Документы и материалы о советско-германских отношениях с сентября 1939 г. по июль 1941 г. / Сост. Ю. Фельштинский. Москва: «Телекс», 1983. 193 с.
31. Окупаційний режим в Криму: 1941–1944 рр. За матеріалами преси окупаційних властей: Пер. з рос. / Упоряд. В.М. Гуркович. Сімферополь: Таврія, 1996. 120 с.
32. Олександр Гогун, Іван Дерейко. Печерний сталінізм // [Електронний ресурс], Тиждень – 2011 – 22 лютого. [Режим доступу] <http://tyzhden.ua/History/17460>
33. Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941–1944 рр.) / Ю.В. Олійник, О.М. Завальнюк. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с.
34. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов: В 2 т. Т. 2, кн. 1. Начало. (22 июня – 31 августа 1941 года) / Н.П. Патрушев. Москва: Русь, 2000. 717 с.
35. Переписка Председателя Совета Министров СССР с Президентами США и Премьер-Министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. В двух томах. Москва: Госполитиздат, 1957. 408, 296 с.
36. Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів / Авт.-упор. М. Тяглий. Київ: Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. 208 с.; іл.
37. Петров Н.В., Скоркин К.В. Кто руководил НКВД, 1934–1941: Справочник / О-во «Мемориал» и др.; под ред. Н.Г. Охотина и А.Б. Рогинского. Москва: Звенья, 1999. 504 с.

38. Пограничные войска СССР. 1939 – июнь 1941. Сборник документов и материалов. Гл. ред. П.И. Зырянов. Москва: Наука, 1970. 813 с.
39. Подоляни в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.): збірник документів, матеріалів та світлин / Упоряд.: В.Г. Байдич, О.М. Завальнюк, Ю.В. Олійник, В.В. Галатир та ін. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. 492 с.
40. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України / Упоряд.: В. Даниленко, С. Кокін. 2-ге вид., перероб. Ч. 2. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 608 с.
41. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України / Упоряд.: В. Даниленко, С. Кокін. 2-ге вид., перероб. Ч. 1. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 720 с.
42. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах: Волинська область / Головна редколегія: (голова П.Т. Тронько, заступник голови О.П. Реєнт, С.А. Кокін та ін.); редколегія тому (голова О.І. Курилюк, відповідальний секретар М.М. Кучерепа та ін.) Науково-документальне видання. Книга перша. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 976 с.
43. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах: Донецька область. Книга перша. Науково-документальні нариси. Донецьк: видавництво КП «РЕГІОН», 2004. 648 с. (з ілюстраціями).
44. Родимцев А.И. Твои, Отечество, сыны. Киев: Политиздат Украины, 1982. 359 с.
45. Родня. Полиция и партизаны, 1941–1944. На примере Украины / Авт.-сост.: А. Гогун, И. Дерейко, А. Кентий. Киев: Украинский издательский союз, 2011. 576 с.
46. Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941 / Наукове товариство ім. Шевченка; Фондація Українського Вільного Університету в США. Львів; Нью-Йорк, 2002. 429 с.
47. Русский архив: Великая Отечественная: Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Том 20 (9). Москва: ТЕРРА, 1997. 671 с.: ил.

48. Русский архив: Великая Отечественная: Приказы народного комиссара обороны СССР 22 июня 1941 г. – 1942 г. Т. 13 (2–1). Москва: ТЕРРА, 1994. 368 с.
49. Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК. Документы и материалы. 1941 год. Т. 16 (5–1). Москва: ТЕРРА, 1996. 448 с.
50. Рябышев Д.И. Первый год войны. Москва: Воениздат, 1990. 255 с.
51. Сборник боевых документов Великой Отечественной войны. Вып. 36 (22 июня – 11 июля 1941 года). Москва: Воениздат, 1958. 363 с.
52. Сборник боевых документов Великой Отечественной войны. Вып. 38 – (11–22 июля 1941 года). Москва: Воениздат, 1959. 316 с.
53. Сборник документов Верховного Главнокомандования за период Великой Отечественной войны. Выпуск 1. Июнь – декабрь 1941 года. / Под ред. К.Ф. Скоробогаткина. Москва: Воениздат Министерства обороны СССР, 1968. 508 с.
54. «...Создавать невыносимые условия для врага и всех его пособников...». Красные партизаны Украины, 1941–1944: мало изученные страницы истории. Документы и материалы / Авт.-сост.: Гогун А., Кентий А. Киев: Украинский издательский союз, 2006. 430 с.

Інформаційні ресурси в Інтернет

<http://history.org.ua/>

<http://litopys.org.ua/>

<http://www.ipiend.gov.ua/>

<http://memory.gov.ua/>

Політика доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодилися виконувати положення Кодексу академічної доброчесності¹.

Окреслимо його **основні складові**:

- Складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб.
- Надавати для оцінювання лише результати власної роботи.
- Не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших студентів.
- Не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів

¹ Кодекс академічної доброчесності Національного університету «Острозька академія» / [ohttps://www.oa.edu.ua/ua/info/kodeks_akademichnoj_dobrochesnosti](https://www.oa.edu.ua/ua/info/kodeks_akademichnoj_dobrochesnosti)

